

/12v/

**Ad beatissimum Christianae religionis parentem
Maximumque fidei Romanae Antistitem Sixtum Pontificem IIII.
Seraphici Francisci pientissimus hortatus in Turcas,
per Tydeum Acciarinum Picentem**

Sixte, sacrae sedis fidus successor et heres,
 Volue oculos, uexilla crucis nutantia cerne
 Romanamque fidem, quam lux altissima caeli
 Vulneribus crudis, flagris et morte nefanda
 A luctu Stygio tignis affixa redemit. 5
 Ni uigiles, perit omne genus, ruit Itala uirtus
 Et Flumentanae nutantia limina portae. Porta Flumentana
 En ferus hostis adest, flatu gens Turca secundo
 Caerula tuta secat, sinuosa per aequora currit
 Barbarus, Ionios diro cum remige fluctus 10 Ionium
 Sulcat et Aegaeas contemnit classe procellas; Aegaeum
 Adriacas undas superaddier optat auito Adriaticum
 Imperio et Veneti prosternere iura senatus.
 Nec contentus eo est: audet confundere legem
 Oenotriam et fidei Romanae extinguere nomen 15
 Et Vaticanas euertere collibus arces. Arx Vaticana
 Tolle moram: sero torris datur unda furori
 Cum uiuae crepitant alimenta per arida flammae,
 Cum plena fornace furit Vulcanius ignis
 Et bibulae densant caeli conuexa fauillae! 20
 Nitimur incassum molem fulcire parantem
 Praecipites casus et tecta labantia pinnis:
 Europam nutare uides urbesque Latinas,
 Optat et Ausonium pubes Acheloia Thybrim.
 Graecia capta iacet, cuius de flumine manant 25 Graecia bonarum
 Eloquii et morum sacra semina: terra Pelasgos artium cultrix
 Lugeat Hesperiae, naturae abstrusa docentes

lemm. et passim Sixt- : Sist- *lemm. et passim* MS

8 Turca : *corr. scriba ipse ex tinca*

9 sinuosa : *sinnosa* MS

23 *post Latinas scriba ipse optat deleuit*

**Preblaženomu ocu kršćanske pobožnosti
i najvišem prvosvećeniku rimske vjere, papi Sikstu IV,
najusrdniji poticaj serafskoga Franje protiv Turaka,
po Tideu Accariniju Picenjaninu**

Siksto, stolice svete nasljedniče i baštiniče vjerni,
Svrni oči i pogledaj kako podrhtavaju stjegovi križa
I rimska vjera, koju previšnja svjetlost s nebesa
Ranama teškim, bičevanjem i strahotnom smrću,
Na grede pribijena, izbavila je od stigijskog jada. 5
Ne budeš li bdio, nestat će sav rod, italska će vrlina
Propasti, i već rasklimani prag flumentanskih vrata. Flumentanska vrata
Strašni dušmanin tu je, pleme tursko pod povoljnim vjetrom
Bezbrizno siječe modrinu, uz vijugave obale morske
Barbarin hiti, s veslačima zlokobnim pučinu jonsku 10 Jonsko more
Brazda i brodovljem svojim egejske prezire oluje.
Egejsko more
Onom što njegovi djedovi podvlastiše pridodati želi
Jadranske vale, i skršiti moć mletačkoga senata. Jadransko more
Ali ni to mu nije dosta: drznuo se da kuša
Enotrijski zakon poremetiti, i rimskoj vjeri zatrti ime, 15
I razoriti utvrde na vatikanskome brijegu. Vatikanska utvrda
Ne oklijevaj ni trenu: bukteću glavnju kasno je gasiti vodom
Kada od plamena živog već praska gorivo suho,
Kada u krcatoj peći Vulkanov oganj mahnita
I žarke kad iskre se gusto do nebeskog uzdižu svoda! 20
Uzalud nastojimo poduprijeti zgradu koja samo što nije
U sunovrat pala i krovište kojem sljeme se ljulja;
Vidiš da se Europa klima, i gradovi Lacija s njome,
A mladež ahelojska za auzonijskim Tiberom žudi.
Osvojena leži Grčka, iz čijega potječu vrela 25 Grčka, gojiteljica
Sveti začetci rječitosti i životnih načela; nek zemlja
lijepih umijeća
Hesperijska tuguje za Pelazgima, koji prirode naučavaju tajne

Naslov *Siksto IV* - Francesco della Rovere (21. VII. 1414 – 12. VIII. 1484), za papu izabran 9. VIII., ustoličen 25. VIII. 1471. (Pastor 4, 1900: 212).

7 *Flumentanska vrata* – jedna od vrata najstarijega obrambenog bedema grada Rima, tzv. Servijeva zida.

15 *Enotrijski zakon* – katolička vjera, ili kršćanski svijet općenito (Enotrija je stari naziv za južnu Italiju, u pjesnika označuje cijelu Italiju).

24 *ahelojska mladež* – grčka mladež, Grci (Ahelaj je rijeka u zapadnoj Grčkoj); *auzonijski* – italski.

	Et quicquid nobis aperit pia regia caeli.		
	Pro dolor, ingenii tellus uirtutis et almae		
	Terra parens cecidit, Musis dominatur Achiuis	30	
	Effera barbaries, periere uolumina uatum		
	Et numeri dulces et plectra fluentia chordis		
	Mollibus, atque humili gradientia carmina socco,		
	Et cornu tragico percussus, ab anguibus atris		
/13r/	Eumenidum et Stygiis serpentibus actus Orestes.	35	Eumenides, Orestes
	Irritus ille labor laudisque euanuit aura		
	Vitaque de fato segura superstite Musa.		
	Rimari si qui temptarunt abdita mundi		
	Difficili cura, conducit inire recessus		
	Naturae et causae caecos exquirere sensus.	40	
	Haec igitur tellus, antiquae laudis alumna,		
	Legibus Esquilias quae format et, aequa, papyro		
	Viueri Socratica, quae struxit et artibus Urbem,		
	Poscit opem Hesperiae, miserorum attollere casus!		
	Pagina quae Phariis biblis arcana reclusit,	45	
	Iudaeo monumenta seni, uel sideris aulam,		Moyseus
	Te docet esse pium: non haec ingrata uocabit		
	Moenia Romuleo quondam circumdata saxo,		
	Sint licet haec meriti iure hostimenta repensi.		
	Arma cape et populis attritis exsere mentem!	50	
	Expedit arbustisque tuis et pinguibus aruis		
	Caespitis intexti si struxeris aggere campum,		
	Vicini et tumidi si clauseris obice ripas		
	Fluminis insanas et terram gurgite uictam.		
	Magnum (crede mihi) est repentini occurrere cancro,	55	

28 nobis : uobis *MS*

32 numeri : numen *MS*

46 marg. Moyseus : Moyseo *MS*

I što god nam objavljuju sveti nebeski dvori.
 Jao, boli! Pala je zemlja duha i domaja
 Blažene vrline, nad ahejskim Muzama gospoduje 30
 Surovo barbarstvo, propadoše pjesnika svesci i ljupki
 Napjevi što teku dok trzalo nježne dodiruje strune,
 Kao i stihovi koji u niskoj obući kroče,
 Te od tragičkog roga prestrašen, crnim gujama Eumenida Eumenide
 I stigijskim zmijama progongen Orest. 35 Orest
 Zaludan je sav onaj trud, iščeznuo dašak je hvale
 I život zaštićen od kobi pod trajnim okriljem Muze.
 Ako je tko uz tegoban napor istražiti kušao
 Skrovite zakutke svijeta, korisno mu je bilo duboko
 U narav zaći i tu istraživati uzroka smisao skrovit. 40
 Ta, dakle, zemlja, hranjenica davnašnje slave, što Eskvilin
 Strpljivo poučava zakonima, i životu u kojem se slijede
 Sokratska načela, i koja umjetnost je priskrbila Gradu,
 Ište od Hesperije pomoć, da podigne bijednike pale!
 Stranica koja je egipatskim papirusima otključala tajne, 45
 A judejskom starcu povijesne knjige, time i zvjezdane dvore, Mojsije
 Poučava te da pobožan budeš: ona neće nezahvalnim zvati
 Obruč zidina nekoć od romulskog kamenja sazdan,
 Samo nek naknada bude u skladu sa zaslugom i s pravom.
 Pograbi oružje i shrvanu narodu očituj nakanu svoju! 50
 Korisno bit će za voćnjake tvoje i za oranice plodne
 Ako na poljima bedem od spletenog busenja digneš
 I ako nasipom obližnjoj rijeci što nabujala hući
 Ogradiš obale, i zemljište što već ga osvoji voda.
 Veliko djelo je, vjeruj mi, nenadan zloćudni tumor 55

26-28 *zemlja hesperijska* – Italija; *Pelazgi* – Grci; *prirode...tajne* (itd.) – zacijelo aluzija na antičku grčku filozofiju prirode te na teološka djela ranokršćanskih grčkih pisaca.

32 Grčka lirika izvodila se uz pratnju žičanih instrumenata.

33 *stihovi... u niskoj obući* – komedija (u antičkoj grčkoj komediji glumci su nosili obuću tankih potplata, nalik papučama, dok su u tragediji nosili obuću s visokim drvenim potplatima, tzv. koturne).

34-35 *od tragičkog roga* – zbog tužnoga zvuka rog je bio atribut Melpomene, Muze elegije i tragedije; *Eumenide* – isto što i Erinije, tri grčke božice osvete i prokletstva (Alekt, Tizifona, Megera), koje progone ubojice i druge počinitelje zlodjela; umjesto kose na glavi imaju zmijske; u Eshilovoj trilogiji *Orestija* progone Oresta zbog majkoubojstva (u trećem dijelu, naslovljenu *Eumenide*).

41 *hranjenica davnašnje slave* – Bizant, koji današnjem Rimu (*Eskvilin*) prenosi naslijeđe antičke grčke filozofije i umjetnosti (**42-43**).

45-46 Vjerojatno aluzija na djela grčke patristike (usp. **28**), u kojima se tumačila Biblija (*egipatskom papirusu*), napose Mojsijevo Petoknjžje (*judejskom starcu povijesne knjige*).

Phoebeis opibus doctique Machaonis arte.	
En specta, Dircaeus ager sulcatur aratro	Dircaeus ager
Barbarico, fruitur Cadmeae munere falcis	
Hostis, Echionias Berecynthius incola messes	Echion
Exsecat, exsulibus structam Phoenicibus urbem,	60
Moenia sacrilegi lugentia Pentheos artus	Pentheus
Turca tenet suboles, rapuere incendia uillas	
Impia Mopsopias et sacram Cecropis arcem.	Cecrops
Singula quid memoro? Nulla pietate gementum	
Frangitur, at gaudet lacrimis et saxa cruore	65
Lubrica durus amans multorum sanguine fuso	
Gestit ut Antiphates, subuertit edacibus aras	Antiphates
Ignibus in cineres, ueterum simulacra deorum	
/13v/ Scinduntur gladiis tereti uel fune trahuntur.	
Templa colit sonipes, fumant altaria circum	70
Non castus carbo, non turis acerra, sed ollae	
Pultis, et in uerubus lento uersata camino	
Bucula, et intenti lactis salientia frustra,	
Iure deae Siculae, grauidae iam sumina porcae,	
Et Capitolinae rupi uigilantior anser.	75
Quis ferro et facibus sicco resoluta uidere	

59 incola : in cola *MS*

63 Mopsopias : mosopias *MS*

73 intenti conieci (cf. *Hor. Carm. 4,4,14-15*) : in tenui *MS*

74 ante deae scriba ipse dae deleuit || iam sumina conieci (cf. *Mart. 2,37,1-2*) : cum sumine *MS*

Suzbiti uz pomoć Febova sina i uz učenoga Mahaona umijeće.
 Ta gledaj, na dirkejskom polju barbarski plug urezuje brazdu, Dirkejsko polje
 Neprijatelj uživa u plodovima kadmejskog srpa,
 Ehionove žetve pobire naseljenik berekintski; Ehion
 Grad što je podignut bio za feničke prognanike, 60
 Zidine što za udima svetogrdnoga Penteja tuguju – Pentej
 Njih sada turski posjeduje rod, a nemilosrdni požari
 Progutaše mopsopijske vile i Kekropovu tvrđavu svetu. Kekrop
 Čemu da nabram? Nikakvu samilost ne bude u njemu
 Jauci, nego veseli se suzama, kamenje klisko 65
 Od krvi taj okrutnik voli, u krvavu pokolju mnogih
 Uživa kao Antifat, u pepeo proždrljivim ognjem Antifat
 Pretvara oltare, a kipovi drevnih bogova mačem
 Bivaju sasječeni ili ih jaka obara užad.
 Hramovima odjekuje konjsko kopito, oko oltara 70
 Ne dimi se čisti ugljen niti tamjanica, nego
 Lonci s kašom i ražnjevi, gdje se na tihoj vatri
 Junica okreće, i uzalud napeta od mlijeka,
 Po zakonu sikulske božice, vimena krmače skotne
 I guska, što nad kapitolijskom hridi bolje je bdjela. 75
 Tko može suhих očiju gledati sasječena ljudska tijela,

56 *Febova sina* – Eskulapa, rimskog boga liječništva (grčki: Asklepije); *Mahaona* – Asklepijeva sina, istaknuta liječnika u trojanskom ratu.

57-61 Stihovi pretežito evociraju mitske osobe i događaje vezane uz antičku Tebu; grad su Osmanlije osvojili 1458. *Dirkejsko polje* – tako nazvano prema Dirki, vrelu pokraj Tebe, koja se pojavljuje u brojnim mitovima; *kadmejskog* – Kadmo je mitski utemeljitelj Tebe; *Ehionove* – Ehion je Kadmov drug u gradnji tebanskih zidina; *naseljenik... berekintski* – ovdje: Turčin (Berekint je brdo u maloazijskoj pokrajini Frigiji); *za feničke prognanike* – Kadmo i njegovi pratioci došli su iz feničkoga grada Sidona, a Tebu su utemeljili jer nisu uspjeli pronaći Kadmovu sestru Europu, bez koje se pod prijetnjom smrti nisu smjeli vratiti u rodni grad; *Pentej* – Kadmov unuk, koji je, prema Ovidijevoj inačici mita, u navali slijepoga bijesa tijekom Dionizovih svečnosti htio napasti samoga boga, ali su ga bakhantice ubile i rastrgale.

63 *mopsopijske* – atičke (Mopsopija je staro ime za Atiku); *Kekropovu tvrđavu* – Akropolu (Kekrop je utemeljitelj Atene i prvi atenski kralj). Osmanlije su Atenu osvojili 1458.

67 *Antifat* – kralj ljuožderskog plemena Lestrigonaca, koji su zarobili Odisejeve mornare te ih ispekali i pojeli.

71 *čisti ugljen* – užareni ugljen posut tamjanom upotrebljavao se za kađenje; samim tim što se koristio u liturgiji, i ugljen je postajao svet, tj. čist.

74 *sikulske božice* – ovdje zacijelo Venere, božice ljubavi i plodnosti, koja je na Siciliji imala glasoviti hram u Eriksu.

75 Prema legendi, Gali su 387. pr. Kr. zauzeli i opljačkali čitav Rim osim utvrde na Kapitoliju; kad su se na nju pokušali uspeti pod okriljem noći, uznemirile su se guske, čuvarice Junonina hrama, koje su gakanjem probudile Rimljane te su oni odbacili galski napad.

	Sustinet intuitu, ferulis et uerbere crudo, Corpora caesa uirum? Distractus ab ubere matris Infans percutitur dextra librante bipennam	
	Vulnus in obliquum, pueri lacerantur in aris, Et nondum geniti caesa rapiuntur ab aluo. Ardentes iuuenes et longa aetate senectae Barbati periere uiri, laniatur uterque Sexus et extremo uel membra carentia busto	80
	Intumulata iacent et secta cadauera passim. Sacrilegis manibus Vestae penetralibus imis Crinibus attrahitur curtis ad stupra sacerdos, Numinis et coram uiolatur imagine sacra Inguine barbarico nondum matura puella.	85
	Ingemit illa faces et laesae foedera taedae, Hunc soror, illa uirum, captiuos nata parentes Orba piis lacrimis comitatur et ubere fletu. Lasciuos casu si quis uitauerit enses, Ducitur in praedam; felicia stamina uitae	90
	Tune putes, cui lana iugo, cui fila trahuntur Seruitii curis et durae tempora sorti Parcarum damnata colo? Cui maesta paratur Longa dies, donec miseris impleuerit annos Calculus et piceos numerauerit urna lapillos?	95
	Quid uerbis opus est? Resonant ululatibus arua Omnia femineis, quacumque e ualle sedenti, Monte uel aereo, uacuis inclusa cauernis Luctus et gemitus operosa remurmurat echo, Vndique multiplici resonat pia nenia laude,	100
/14r/	Ploratu misero: credas in funera tractas Orbis opes, una pariter uel corpora ferri Sandapila atque suum lugere cadauera fatum.	105

81 nondum : non dum *MS*

89 nondum : non dum *MS*

93 uitauerit : *scriba ipse ex intrauerit in marg. corr.*

99 lapillos : capillos *MS*

101 e ualle : éualle *MS*

Ognjem i mačem, šibama i okrutnim udarcem biča
 Zadane rane? Čedu otrgnutu od majčinih grudi
 Desnicom zavitlana dvoplastna sjekira udarac zada
 I rasiječe ga iskosa, na oltarima komadaju se dječaci, 80
 A još nerođen plod iz rasporene utrobe iščupan biva.
 Poginuše vatreni mladići i od dugih ljeta života
 Bradati starci, rastrgani su tu i muškarci i žene,
 I posvud njihovi udovi i rasječena tijela,
 Nepokopana, bez posljednje počasti leže. 85
 Bezbožne ruke svećenicu iz samog svetišta Veste
 Vuku za kratke vlasi, da je okaljaju bludom,
 I baš pred presvetom slikom božanstva
 Barbarske slabine obeščašćuju još nezrelu djevu.
 Jedna nad svadbenom zubljom i oskvrnutim zavjetom bračnim
 Jadikuje, sestra zbog brata, druga zbog muža, kći pak
 Zasužnjene roditelje ispraća suzama i obilnim plačem.
 Ako je slučajno tko izmaknuo obijesnom maču,
 Odvođe ga ko plijen: zar ćeš smatrati da je sretnija pređa
 Na preslici Parka onom kom nit se vunena suče 95
 Da će nositi jaram, i upreda mu se konac da će robovati jaderno,
 I da ga čekaju kleta vremena i okrutna sudba,
 Kom spravlja se dugo, žalosno doba, dok račun mu ljeta
 Ne ispune bijedna i dok urna ne izbroji kamenčiče crne?
 Čemu trošiti riječi? Od jauka ženskih odjekuju 100
 Sva polja, onom tko tu se nalazi prezaposlena jeka, Jeka
 U spiljama zaprta praznim, uzvraća jadikovke i jecaj,
 Iz kojegod doline ili s visokog brda,
 I odasvud pobožne tužbalice, s umnoženom posmrtnom hvalom,
 U žalosnu plaču: pomislio bi da sve blago svijeta 105
 Tu se pokapa, ili, dok mrtva se odnose tijela
 Na nosiljci, da leševi sami kob oplakuju svoju.

86 *svećenicu* – redovnicu; *Vesta* – djevičanska božica domaćeg ognjišta, zaštitnica obitelji, ali i rimske države; ovdje u humanističkoj analogiji: Blažena Djevica Marija

95 *Parke* – rimske boginje sudbine; zamišljali su ih kao tri predilje koje predu nit ljudskog života: Kloto je počinje upredati pri rođenju, Laheza je izvlači i mjeri, a Atropa je prekida u srtnom času.

99 *dok urna ne izbroji kamenčiče crne* – u antici crni su kamenčići označivali loše, nepovoljne, a bijeli dobre, povoljne dane (pri odlučivanju o kaznama u urnu su se bacali crni kamenčići za osudu, a bijeli za oslobođenje).

Non una haec regio est: namque huius Achaia saeua		Achaia
Sub dicione iacet, gaudens et Thracia uate		Thracia
Bistoniisque modis, in qua Tirynthius olim	110	Hercules
Permulsit Diomedis equos infanda legentes		Diomedes
Pabula et assuetos humano sanguine pasci, Cladibus his premitur; uexantur et aequoris Helles		Hellespontus
Angustae fauces; Phrixeo uellere quondam		Phrixus
Et male seruatae stimulantur Phasidos undae,	115	Phasis
Haemonia domitae uicto serpente carina; Et bobus igniuomis parent Ephyreia tecta		Ephyre
Impurasque manus uiolentaque iussa tyranni Tristi mente ferunt; et maesto pectore luget		
Tam grauibus seruata malis antiqua Corinthus,	120	Corinthus
Aere potens fuso, fornace et follibus olim. Rura inculta iacent, neglecto uomere pastor E specula uigilans insomni lumine seruat Et uelo et remis actas ad furta biremes.		
Nonne Rhodon cernis gelida formidine duci	125	Rhodos
Et Veneris natale solum, fecunda metallis		Cyprus

I nije tako tek s jednom pokrajinom: Ahaja leži	Ahaja
Pod okrutnom mu vlašću; porazom teškim i Trakija je oborena,	Trakija
Što pjesnikom se diči i napjevima bionskim, u kojoj nekoć	Herkul
Tirinčanin je Diomedove smirio konje, što su se groznom	Diomed
Hranili pašom i što su se ljudskom navikli bili	
Pojiti krvlju; i tijesno Helino morsko je ždrijelo	Helespont
Uzburkano; i Fazida uznemirili su se vali,	Fazid
Što nekoć im Friksovo runo slaba je zaštita bilo,	115 Friks
Te ih je, kad je savladan zmaj, ukrotila hemonska lađa;	
I efirski se krovovi pokoravaju bikovima što rigaju oganj,	Efira
A nečiste ruke i osorne naloge samosilnika	
Trpe s jadom u duši; žalosna srca tuguje	
Drevni Korint, što u teškim je nevoljama sačuvan bio,	120 Korint
Nekoć zbog lijevane bronce, zbog viganja i mjehova moćan.	
Neobrađena leže polja, a pastir, odnemarivši lemeš,	
Na promatračnici bdije i pazi besanim okom	
Na dvoveslarke što gonjene jedrom i veslom hrle u pljačku.	
Ne vidiš li gdje ledena strava obuzima Rodos	125 Rodos
I Venerino rodno tlo, zemlju kovinama bogatu,	Cipar

108 *Ahaja* – pokrajina uz sjevernu obalu Peloponeza; Osmanlije su je osvojili 1460.

109-110 *Trakija* – široko područje na jugoistoku Balkanskog poluotoka, između Dunava, Vardara i Morave te Egejskoga, Crnoga i Mramornoga mora; Osmanlije su je osvojili 1453; *pjesnikom* – mitskim pjevačem i glazbenikom Orfejem (podrijetlom Tračaninom); *bionskim* – tračkim (Bistonci su narod u Trakiji, u pjesnika općenito Tračani).

110-113 U vezi s Trakijom i Bioncima pjesnik evocira jedan od Herkulovih pothvata: na zahtjev tirinskoga kralja Euristeja Herkul je kralju Bistonaca Diomedu oteo čudesno snažne konje koji su se hranili ljudskim mesom.

113-116 Područja kojima prijeti osmansko osvajanje pjesnik naznačuje evocirajući antičke mitove – ovdje priču o zlatnom runu i o Argonautima. *Helino ždrijelo* – Helespont (Helu i brata joj Friksa, koji su bježali iz Beotije da Friks ne bi bio prinesen kao žrtva, nosio je na leđima leteći ovan zlatnoga runa; Hela je pala s njegovih leđa i utopila se u moru koje je po njoj nazvano Helespontom, »Helinim morem«); *Fazid* – rijeka u drevnoj Kolhidi (danas Rioni); *Friksovo runo* – zlatno runo (dospjevši u Kolhidu, Friks se oženio kćerju tamošnjega kralja Eeta; ovan je žrtvovan Zeusu, a njegovo runo čuvao je stooki zmaj; junak Jazon došao je s Argonautima oteti zlatno runo, u čemu mu je pomogla Medeja, koja je čarolijom uspavala zmjaja); *hemonska* – tesalska (Jazon je bio nećak Pelije, kralja Tesalije). Područje antičke Kolhide u 15. st. pripadalo je kršćanskomu kraljevstvu Gruzije, koja je nakon pada Konstantinopola (1453) bila odsječena od zapadnog svijeta.

117 *efirski* – Efir je staro ime grada Korinta; *bikovima što rigaju oganj* – topovima (metafora se nadovezuje na priču o Jazonu, koji je, da bi se domogao zlatnog runa, među inim morao ujarmiti ognjene bikove). Korint je pao pod osmansku vlast 1458.

120-121 Korint je u antici bio glasovit zbog izradbe umjetničkih djela i uporabnih predmeta od bronce.

126 *Venerino rodno tlo* – otok Cipar, koji je obilovao bakrom

	Praedia, quod praesens miserae manet hora ruinae? Hi populi uotis optant compendia uitae Et longi Lachesis ueniunt in taedia fusi.	
	Cetera quid referam uicino territa bello Et quid fortunae pendentis in ultima casus? Gnosia Martigero tellus concussa furore Ante oculos sua fata uidet, iam lintea flatu Praecipitis Boreae classis compulsa moratur Barbarica peritura manu, nec proderit illi Vagitus meruisse Iouis, qui tura per aras Atterit et dextra fulmen iaculatur, hiulca Nube tonans, tenuitque sua Capitolia sorte. Haec Macedum campos euersaque tecta columnis Pellaeosque Lares et fertile Phocidos aruum	130 135
		Iouis natale solum
/14v/	Emathiique iugi saltus et concaua saxa, Antra Pelethronia quondam squalentia turba Ducit in exemplum. Fuit haec Chirone biformi Sedes laeta diu, cum iam Philyreius heros Vtilibus monitis tenerum formaret Achillem. Aonii nemoris siluas, uiolaria Tempe,	140 145
		Capitolia Macedonia Pella, Phocis Emathia Antrum Pelethronium Chiron Achilles Tempe

132 Creta in marginem huius uersus transposui : Creta in margine uersus 133 MS

142 Pelethronia : pelotonia MS || 142 marg. Pelethronium : peletonium MS (scriba ipse corr. ex peltonium)

144 Philyreius : phyllerius MS

Koju sad čeka žalosne propasti časak?

Tamošnji puci žudno žele da skрати im se život,

I mučne im bivaju duge Lahezine niti.

Čemu da spominjem druge što prestravljeni bliskim su ratom, 130

I kako je do kraja došlo i okončalo se razdoblje sretno?

Knososkoj zemlji, koju ratonosna mahnitost prožima strahom, Kreta

Pred očima je vlastito skončanje, već brodovlje jedrenjaka

Usporeno je naglim udarom bure, te propast njemu

Od barbarske prijeti sile, a zemlji toj pomoći neće 135 Jupiterovo

Što vrijedna je bila prvoga plača Jupitera, koji rodno tlo

Na žrtvenicima troši tamjan i munju desnicom hita

Grmeći iz raskinutog oblaka, a Kapitolij je stekao žrijebom. Kapitolij

Ta zemlja za primjer polja makedonska ima Makedonija

I krovove oborene sa stupova svojih, domove Pele 140 Pela

I plodne krajeve Fokide, šume na bilima gorskim Fokida

Ematije, i šuplje stijene – peletonijske spilje, što nekoć Peletonijska spilja

Prljave zbog življa svog bjehu. Tu dugo dvoobličnom Hironu Hiron

Ugodan bio je stan, kad junak od Filire rođen

Korisnim savjetima je odgajao Ahileja mladog. 145 Ahilej

Drveće aonskog luga, Tempu ljubica punu, Tempa

132 *knososkoj zemlji* – Kreti (tako nazvanoj po Knososu, prijestolnici kralja Minosa)

133-135 Mletačko brodovlje, kojim je zapovijedao Nicolò Canal, trebalo je u lipnju 1470. priteći u pomoć opsjednutom Negropontu; prilika je propuštena zbog nedostatna Canalova vojnog iskustva i neodlučnosti; unatoč tomu što Acciarini, čini se, govori o nepovoljnom vjetru, svjedoci su zapisali upravo suprotno: vjetar je Canalu bio povoljan (Angiolello 2006: [24]; Malipiero 1843: 51); nakon toga Canal je poveo mletačke lađe prema Kreti, gdje je njihova pojava izazvala prepast, jer su stanovnici pomislili da ih napada osmansko brodovlje (Malipiero 1843: 51; Setton 2, 1978: 301).

136 Da ga spasi od oca Krona, koji je proždirao vlastitu djecu bojeći se njihove pobune, malog Zeusa (*Jupitera*) njegova je majka Rea potajno rodila na Kreti; kad bi se on rasplakao, gorski demoni Kureti dizali su zaglušnu buku i viku da ga Kron ne bi pronašao.

138 Prema predaji, hram Jupitera Najboljeg Najvećeg na Kapitoliju počeo je graditi Tarkvinije Prisko, a dovršio ga je Tarkvinije Oholi. Kad je 510. pr. Kr. uspostavljena rimska republika, hram još nije bio posvećen; 509. pr. Kr. odlučivalo se žrijebom kojem će od dvojice konzula, Valeriju ili Horaciju, pripasti ta čast; kocka je pala na Horacija (Liv. 2,8).

139-143 Ovdje i u nastavku područja koja su Osmanlije osvojili u 15. st. i dalje se naznačuju s pomoću antičkih reminiscencija. *Ta zemlja* – Kreta, koja strepi od sudbine osvojenih zemalja; *Pela* – antički grad sjeverozapadno od Soluna; *Fokida* – pokrajina u središnjoj Grčkoj, bogata žitaricama i maslinama; *Ematija* – staro ime za Makedoniju (Plin. *HN* 4,33); *peletonijske spilje* – Peletonij je brdovit predio u Tesaliji koji su nastavali Kentauri i Lapi-ti.

143-145 Kentaur Hiron bio je sin Krona i nimfe Filire; prebivao je na brdu Peliju u Tesaliji, isticao se mudrošću i učenošću, pa je bio učitelj mnogih slavni junaka, među inima i Ahileja.

Gorgoneosque lacus et sacrae moenia Cirrhae Progenies inculta tenet, graditurque per urbes Tempora Phoebea redimitus barbara lauro Miles, et Aoniam ridet cum numine frondem. Musarum sacer ille chorus per deuia mundi Pellitur exsilio, fontes et amoena locorum Luget et anfractus orbis pede carpit eundo. Chaoniae pars magna truci frenatur ab ense, Hic ubi fatidicas coluit Dodona columbas; Robore quae postquam fecere silentia querno, Vnam Delphus amat, residens Hammonis in ara Altera turicrema fatorum arcana recludit.	150	Gorgoneus lacus, Cirrha
Illyricos intrare sinus et claustra Salonae Est ausus miles nulla formidine tardus. Hic quae Musa aderat, parmas inimicaque uitae Tela repente uidens pedibus pernicious alas Aptarat celeres et fluctibus ire per aequor, Picientis donec tetigisset litora terrae, Dulce solum patriae, ueteres a stirpe Sabina Ducentis titulos, et cuius origine laeta est.	160 165	Epyrus Delphus, Hammon Salona Picentes a Sabinis orti

147 marg. Cirrha : Cyrra *MS* (*scriba ipse corr. ex Cyrira*)

157 Delphus : Delphos *MS* || **157 marg.** Hammon : Tlammon *MS*

159 Salonae : Solonae *MS*

163 fluctibus ire : *constructio uerborum claudicat (deest properauit uel sim.)*

Gorgonska jezera i zidine svete Kire	Gorgonsko jezero,
Posjeduje neuljuđeno pleme, i gradovima koraca	Kira
Vojnik što Febovom lovorikom je ovjenčao barbarsko čelo,	
Te ruglu izvrgava Aonije lišće i njezino božanstvo.	150
Sveti je onaj zbor Muza otjeran u progonstvo	
Po bespućima svijeta, izvore i ljupka oplakuje mjesta,	
Te hodeći gazi po krivudavim putovima zemlje.	
Velik dio Haonije groznom se pokorava maču,	Epir
Ondje gdje je Dodona štovala golubice što proricahu budućnost;	
A otkad na hrastu čvrstom zašutješe one,	
Jednu delfski bog voli, a druga, zasjednuvši na žrtvenik	Delfski bog
Amonov, okađen tamjanom, sudbine otkriva tajne.	Amon
U ilirske zaljeve zači i u prolaz k Saloni	Salona
Odvažio se vojnik, ne zastajući ni zbog kakva straha.	160
Muza što ondje je bila, kad nenadno okrugle vidje	
Štitove i oružje što prijete životu, na okretne noge	
Namjesti brza krila i kroz valove po pučini pođe,	
Sve dok dosegнула nije obale picenske zemlje,	Picenjani potječu
Milo domaje tlo, što od sabinskog korijena vodi	165 od Sabinjana
Drevnu slavu, i takvo podrijetlo je njoj na veselje.	

146-147 *aonski lug* – lug na brdu Helikonu u Aoniji (dijelu Beotije), posvećen Apolonu i Muzama; *Tempa* – ljupka riječna dolina u Tesaliji, koju su često su pohodili Apolon i Muze; *Gorgonska jezera* – vrelo Hipokren, tako nazvano po mitskom čudovištu Gorgoni Meduzi, koju je ubio Perzej; iz njezine trupa izletio je krilati konj Pegaz, a od udarca njegova kopita nastao je izvor u blizini gaja posvećenog Muzama, na brdu Helikonu; *Kira* – gradić kraj Delfa posvećen Apolonu.

149-150 Vijenac od lovora, posvećena Febu (Apolonu), bio je znak pjesničke slave.

154-158 U Haoniji (sjeverozapadnom dijelu Epira) nalazila se Dodona, glasovito Zeusovo proročište i svetište. Čini se da su ovdje kontaminirane dvije mitske priče: prema jednoj na velikom hrastu u Dodoni dvije su golubice proricale ljudskim glasom; kad je hrast bio posječen, one su odletjele (Serv. *ad Aen.* 1,8,11-15); prema drugoj, Zeus je kćeri Hebi darovao dvije golubice obdarene govorom, od kojih je jedna doletjela u Dodonu, a druga u Libiju, gdje je naredila da se izgradi proročište Amonovo (Serv. *ad Aen.* 3,466,11-18); to egipatsko i libijsko božanstvo poslije se poistovjećivalo sa Zeusom (Jupiterom); (usp. i Hdt. 2,55).

160 *vojniki* – odnosi se na osmansku vojsku; pljačkaški odredi namjesnika Bosanskoga sandžaka Isa-bega pojavili su se krajem 1468. u okolici Zadra, Splita, Skradina i Šibenika (Babinger²1992: 269); sljedeće godine ponovno su prodrli u Dalmaciju do Zadra i Šibenika (Babinger²1992: 274) te do Senja i Modruša (Hrabak 1986: 71-72; Klaić 2/3, 1904: 76-78).

161-166 Iz ovih bi se stihova moglo zaključiti da se Acciarini u strahu od Osmanlija sklonio u rodni kraj na drugoj strani Jadrana; *obale picenske zemlje* – danas područje regije Marche, u kojoj se nalazi i Sant'Elpidio a Mare, Acciarinijevo rodno mjesto; *od sabinskog korijena* – Sabinjani su pleme koje je u antici nastavalo središnju Italiju sjeveroistočno od Rima; prema antičkoj tradiciji, drevni Picenjani su potekli od Sabinjana, koji su se zavjetovali da će u opasnosti ili oskudici svoju djecu, kad odrastu, poslati da traže novu postojbinu (Plin. *HN* 3,110).

Ast illos iuuit rerum Fortuna ministra	
Mitior ingenio: remeant, et faucibus arctis	
Clissanæ rupis dum uult accurrere prædæ	Clissa
Aspalati, notique uiris et palmitè Bacchi,	170 Aspalatum
Plurimus infando mactatur Pannone ferro.	
Mox reficit uires aliasque excurrit in oras,	
Hic ubi Dalmaticis dirimit Scardona Liburnos.	Scardona
Inde rapit cursus opulentaque rura tenentem	
Sanguine patricio claram populatur Iadram.	175 Iadra
Nec figmenta putes: loquimur non uana Sinonis,	
Omnia fatidica ueniunt a fronde Sibyllæ.	
Plurima barbarico ferro rapiuntur et igne,	
Oppida Marte cadunt, cedunt sibi cuncta ruenti	
Hactenus, et tutus penetrauit ad ora Timai	180 Timaus
/15r/ Et cursu celeri trahitur uigil hostis ad Histrum.	Hister
Vulneris Euboici luctus clademque recentem	Niger pons
Euripi Martemque ferum stragemque cruentam	Euripus
Aequoris et terræ fluctusque e caede rubentes	
Chalcidis et populos ferali Marte cadentes,	185 Calchis

170 marg. Aspalatum : Aspalati *MS*

171 Pannone : Pannonia *MS*

181 marg. Hister : Istria *MS*

183 ferum : ferrum *MS*

No onima drugim na ruku je išla Fortuna, pomagačica djela,
 Po naravi blaga: vrate se ovi, i dok kroz ždrijelo
 Pod hridinom Klisa navaliti žele da oplijene Split, Klis, Split
 Znan po ljudima hrabrim i mladici Bakhove biljke, 170
 Mnogi od njih ko žrtva pade groznom panonskom maču.
 Uskoro povrate snagu i na druge nahrupe žale,
 Ondje gdje Skardona od Dalmata dijeli Liburne. Skardona
 Otud ubrzaju svoj juriš te Zadar opustoše, koji Zadar
 Bogata polja ima i s patricijske krvi je slavan. 175
 I ne smatraj to izmišljotinama: ne zborimo Sinonove laži,
 Sve sa Sibilina dolazi lista što proriče sudbu.
 Premnoge posjede otima barbarski mač i oganj,
 Gradovi padaju u borbi, pred njegovim nasrtajem dosad
 Sve popušta, te bez pogibelji taj neumorni dušmanin je prodro 180
 Do ušća Timava, i brzim se korakom primiče Istru. Timav, Istar
 Žalost eubejske rane, i nedavni poraz na Euripu, Negropont, Eurip
 I okrutnog Marsa, i krvavi pokolj na moru i kopnu,
 I valove što su se od klanja obojili crveno,
 I Halkide puk što pod zvjerskim je padao Marsom, 185 Halkida

167-171 *Onima drugim* – kršćanskoj vojsci, ovdje u prvom redu braniteljima Klisa. U listopadu 1466. ban Ivan Tuz zauzeo je Klis u ime hrvatsko-ugarskoga kralja Matije Korvina te je ugarska posada utvrdila grad; *vrate se ovi* – tj. Osmanlije.

168-171 Ovdje Acciarini po svoj prilici misli na veliki pohod što su ga Osmanlije pod vodstvom Isa-bega poduzeli 1471; u svibnju su prodrli sve do zidina Splitsa, Šibenika i Zadra (Klaić 2/3, 1904: 82; Praga 1931: 368-369; Šunjić 1967: 88); u literaturi se ne spominje nikakva pobjeda *panonskog mača*, odnosno kraljevske posade u Klisu.

172-175 *Skardona od Dalmata dijeli Liburne* – (Plin. *HN* 3,141) Osmanlije su do Skardina prvi put prodrli 1468. Okolicu Zadra pustošili su u rujnu 1468. te ponovno 1470, 1473. itd. (Hrabak 1986: 71).

176-177 *Sinon* – lukavi i hrabri Ahejac koji je lažima zavarao Trojance i naveo ih da uvuku velikoga drvenog konja u grad (Verg. *Aen.* 2,57 i slj.); *Sibila* – ime više antičkih proročica; kumansku Sibilu Dejfobu pohodio je Eneja kako bi mu objavila gdje da utemelji grad u Italiji; proročanstva je ispisivala na palminu lišću (Verg. *Aen.* 6,42 i slj.; 3,441-452).

181 *Timav* – rijeka ponornica u jugozapadnoj Sloveniji i sjeveroistočnoj Italiji (Furlanija – Julijska krajina); *Istar* – Dunav; Osmanlije su 1469. prodrli do Gorice, a 1472. ušli su u Furlaniju (Pedani 1999: 287).

182-185 Osmanlije su 12. srpnja 1470. osvojili utvrđenu mletačku koloniju Negropont (Halkidu) na otoku Eubeji, najvažnijem mletačkom posjedu u Egejskome moru. Opsada i žestoke borbe trajale su tri tjedna; operaciju je vodio osobno sultan Mehmed II. Gubitak je za Mlečane bio ne samo ekonomski nego i vojnostrateški: njihova je trgovina pretrpjela nenadoknadiv udarac, a mornarica je izgubila ključnu točku s koje je kontrolirala Egejsko more (Babinger ²1992: 279-292; Miller 1908: 70-79; Parry 2008: 454; Setton 2, 1978: 298-303). U Italiji i diljem Europe katastrofa je snažno odjeknula i pobudila golem strah od Osmanlija (Meserve 2006: 442; Pastor 4, 1900: 176-177). *Eurip* – morski tjesnac između grčkoga kopna i Eubeje na kojem se nalazio grad Negropont.

Natus ab Hyrcana quis tigride cauteue surda
 Alpibus in tetricis Siculoque in gurgite Scillae Scilla
 Non fleat? Aut pauido trepident concussa timore
 Pectora? Quis gelida non sit formidine tactus,
 Mentis inops? Mouet haec clades Maeotidis orbem, 190 Maeotis
 Herculeos lapides et terrae litus Eoae, Columnae Herculis
 Mouit et australem calido sub sidere metam.
 Appulit huc classe ingenti Calydonius hostis,
 Quam iam seruarant Byzantia litora, cursu
 Sulcat aquas celeri, placidum uidisse tridentem 195
 Iuuit et Eoo caelum sibi fulsit ab axe,
 Plenaque praesentes spirant ad carbasa uenti.
 Classis fertur ouans undosa per aequora flatu
 Atque albente salo, nec saxa Capharea nauta Caphareus
 Horruit, at potitur sperati litoris alga. 200
 Adiugat euripum contexti roboris ulnis
 Et litus geminum querna coniungere mole
 Nititur et pontem trabibus construxit acernis,
 Quo ferus angusto traiecit limite turmas
 Hostis barbaricas, et moenia circuit urbis 205
 Milite cum subito. Variis uictricia castris
 Signa micant, lectis tentoria tendit in aruis,
 Plurima funestae fundatur machina pugnae
 Et mox casuras lapides glomerantur in urbem.

Zar ne bi oplakivao i onaj tko je od hirkanske tigrice rođen,
 Ili na gluhoj stijeni u strašnim Alpama, ili
 U sicilskom Scilinu vrtlogu? Il komu zadrhtalo ne bi Scila
 Od straha srce? Tko ne bi obuzet ledenom grozom
 Sav izvan sebe bio? Taj poraz potresa krajeve 190
 Oko Meotide, Herkulove stijene i obale istočne zemlje, Meotida, Herku-
 A i južni je potresao kraj pod vrelom zvijezdom. lovi stupovi
 Ovamo je kalidonski dušman doplovio s brodovljem silnim,
 Što su ga već sačuvale bile obale Bizantija,
 Brzom plovidbom siječe vode, godi mu vidjeti da trozub 195
 Miruje, s istočne mu je strane svijeta zasjalo nebo,
 A vjetrovi povoljni pušu i njegova nadimlju jedra.
 Brodovlje po moru valovitom radosno hiti niz vjetar,
 Dok površina svjetluca, pa mornar, ni od Kafarejskih stijena Kafarej
 Ne protrnuvši, stiže do željkovanoga žala. 200
 Upne se združenom snagom ruku da poveže tjesnac
 I da brodovljem od hrastovine spoji obale dvije
 Te ondje most od javorovih sagrađi greda:
 Njime je dušmanin divlji po uskoj prebacio stazi
 Svoje barbarske čete i opkolio zidine grada 205
 Nenadnim mnoštvom vojnika. Iz raznih tabora svjetluca
 Pobjednikovo znakovlje, na odabranim se poljima šatorje diže,
 Mnogobrojne postavljaju se smrtonosne borbene sprave
 I stijenje se gomila što na grad će uskoro padati.

186-192 Opis sveopćeg očajja i straha izazvanoga padom Eubeje. *Od hirkanske tigrice rođen* – okrutan, beščutan (Hirkanija je predio jugoistočno od Kaspijskoga jezera; u antici se smatralo da ondje žive osobito divlji i opasni tigrovi); *oko Meotide* – tj. oko Azovskoga mora; *Herkulove stijene (Herkulovi stupovi)* – Gibraltar; *pod vrelom zvijezdom* – pod Sirusom, najsjajnijom zvijezdom južnoga neba (čija se pojava podudara s najvrelijim ljetnim mjesecima).

193 kalidonski – Kalidon je grad u Etoliji, pokrajini na zapadu Grčke; Osmanlije su osvojili Epir i gotovo čitavu Etoliju još 1431. (Fine 1994: 544); *s brodovljem silnim* – oko 300 ili 400 osmanskih brodova, na kojima je bilo oko 70.000 ljudi (Malipiero 1843: 49-52; Setton 2, 1978: 300-301).

194 Bizantij – staro ime za Konstantinopol; pjesnik vjerojatno aludira na neuspješan pokušaj Mlečana u travnju 1453. da unište osmanske brodove koji su se tijekom opsade Konstantinopola bili sklonili u zaljev na sjevernoj obali Zlatnoga roga (Setton 2, 1978: 119).

195 trozub – oružje Neptunovo.

199 Kafarejske stijene – Rt Kafarej na jugoistoku Eubeje sa svojim morskim hridinama još je u antici bio poznat kao opasno mjesto za plovidbu.

201-213 Osmanlije su, spojivši brodove, načinili dva pontonska mosta preko tjesnaca te su preko njih prebacili pješništvo, topove i drugu opremu (Angiolello 2006: [10], [20]; Da Lezze 1909: 35-37; Meserve 2006: 441; Parry 2008: 448).

	Sed iactu aerias dum saxa rotantur in arces,	210
	Turba globos pauído sensu stupet, aenea uasti	
	Quae scopuli tormenta <uomunt>, e sulphuris atri	
	Puluere et admixto nitro cum torre salicti.	
	Moenia pulsa ruunt, crebro superatur ab ictu	
	Murus et aeriae nutant e culmine turres.	215
	Ad letum densa uolitabant spicula nube	
	Et fax sulphureis torquetur stridula taedis.	
	Vrbs capitur tam Marte fero quam fraude nefanda,	
	Ensis habet muros, misera dominatur in urbe	
	Et furor et rabies et maesti Acherontis Erinys	220 Erinys
/15v/	E taxo crinita comas et cincta colubris.	
	Omnia luctus erant, lacrima comitata madenti	
	Cum gemitu lamenta sonant, furor undique saeuít	
	Martius et pereunt crudeli funere gentes.	
	Splendida tela micant, crepitant umbonis ad ictus	225

212 e sulphuris : ésulphuris *MS*

222 erant : erat *MS*

225 ad ictus : adictus *MS*

Ali dok prema visokim kulama izbačeno kamenje leti, 210
 Što rigaju ga mjedeni topovi na litici silnoj,
 Zapanjeno mnoštvo sa strahom u duši oblake gleda
 Od praha sumpora crnog, smiješanog sa salitrom i ugarcima vrbe.
 Bedemi pogođeni se ruše, od čestih udaraca
 Popušta zid, a visokih kula se vrhovi njišu. 215
 Oštrice, da zadaju smrt, u gustom oblaku lete
 I nasumporena zublja na kopljači hitnuta šišti.
 Grad je osvojen surovom borbom, ali i prijevarom kletom,
 Mač je zaposjeo zidine, u zlosretnu vladaju gradu
 I mahnitost, i bijes, i Erinija iz Aheronta tužnog, 220 Erinija
 S kosom od lišća tise i s gujama oko pasa.
 Posvuda vlada plač, odjekuju tužaljka i jauk,
 Praćeni bujicom suza, posvuda mahnitost ratna
 Iskaljuje svoj bijes i strašnom smrću pogibaju ljudi.
 Blista oružje sjajno, zvekeću u srazu sa štitom 225

210-217 U Negropontu je za vrijeme opsade moglo biti 4.000 do nešto više od 5.000 ljudi, od kojih oko 1.200 vojnika; broj napadača bio je golem – onima s brodova pridružilo se vjerojatno još oko 20.000 vojnika (izvori pretjeruju, spominjući još 120.000 pa i 300.000 ljudi) (Babinger 1992: 281; Parry 2008: 448-449; Setton 2, 1978: 302); oni su iz topova (bilo ih je po jednim izvorima 21, po drugima 42) mogli ispaliti oko 120 kamenih kugli dnevno; najveći top mogao je odaslati projektil težak 600 libri (tj. oko 280 kg) (Cesano i Segre 1934; Parry 2008: 448).

213 Obični ili crni barut smjesa je koja sadrži približno 75 % kalijeve nitrata (salitre), 12 % sumpora i 13 % drvenog ugljena.

218 Mletački kapetan, neki Tommaso Schiavo iz Dalmacije, izdajnički se dogovorio s osvajačima da će im otvoriti jedna gradska vrata; u tome je u posljednji čas bio spriječen i ubijen (Angiolello 2006: [14]-[18]; Malipiero 1843: 57; Meserve 2006: 441; Rizzardo 1844: 11-15, 47; Setton 2, 1978: 302).

219-238 Branitelji su se nastavili boriti i kad su Osmanlije probili zidine i prodrli u grad; borbe prsa o prsa vodile su se po ulicama i trgovima čitav taj dan (12. srpnja), a Mehmed je osobno u grad stupio tek 14. srpnja. Opsada je završila krvavim pokoljem: osvajači su sve odrasle muškarce poubijali, žene i djecu bacili u ropstvo; osobito su okrutno pobili predstavnike mletačke vlasti i članove njihovih obitelji (Angiolello 2006: [24]-[26]; Malipiero 1843: 57-58; Meserve 2006: 442; Setton 2, 1978: 302). Čini se da se Acciarinijevi opisi temelje na izvještajima svjedoka: moguće je da su i do njega dolazili podatci što ih je u obliku pisanih izvješća primao Galeazzo Maria Sforza (Magistretti 1894); i sam Acciarini slao je izvješća Galeazzu Mariji (sačuvano je jedno pismo koje mu je poslao iz Raba 31. ožujka 1469. (Acciarini 1915).

220-221 *Erinija* – jedna od triju grčkih božica osvete i prokletstva (usp. **33-35**), ovdje Tizifona; *Aheront* – jedna od rijeka u podzemlju. Erinije su službenice boga podzemnoga svijeta Hada i njegove žene Perzefone. Acciarini prikazuje Tizifonu sa zmijama oko pojasa (slično *Ov. Met.* 4,483), a kosa joj je od lišća tise, stabla za koje se zbog njegovih otrovnih bobica smatralo da pripada podzemnom svijetu. (Zapaljenom tisovom granom maše Tizifona u *Stat. Theb.* 4,485.)

Enses et forti spargit librata cerebrum
 Claua manu, e plumbo pilulae torquentur et alto
 Culmine saxa cadunt. Glomerato Marte coruscat
 Aer et a nitido thorace reuerberat ardor
 Delphicus et tremulae uibrant in casside flammae. 230
 Armis arma cadunt et ab ense retunditur ensis,
 Hic naso caret et genis, caput ille recisus
 Nutat adhuc caecaque manu iaculatur in hostem
 Tela suum atque hastam leua torquente columnam
 Vibrat et incassum coniecit in agmine peltam. 235
 Longa mora est uarias mortes narrare modumque:
 Fit cruor inque hominum caedes furit impia dextra,
 Et potitur fatis damnata barbarus urbe.
 Eia igitur, metire animo discrimina tanti, Hortatus
 Maxime pontificum, Martis, cape lora, parentem 240
 Te uideat Romana fides in puppe sedentem
 Et clauum sumpsisse manu: spes omnis in uno
 Te posita est, solum meruit uictoria Sixtum. Sixtus
 Te spectat, pater alme, fides, tu solus habenas
 Tantaem molis habes, clauem praesentia caeli 245
 Sidera uictricemque uocant in proelia dextram.
 Hoc Pius orditur, ductus pietate labantis
 Romanae fidei, Picenum testis et Ancon Pius pontifex
 Condita Trinacriis, lauros ubi fata secundas Ancon
 Surripere comae uatis crudelia tanti. 250
 Iusserat hic Pius, ille pater quem ianua caeli
 Custodem meruit, puppes deducier undas
 Caeruleas onerique suo sibi legerat altam
 Centaurum classisque ducem trucibusque minantem

227 pilulae : pilulat *MS*

229 nitido : nitida *MS*

Mačevi, od buzdovana zavitlanoga snažnom rukom
 Rasprskava se mozak, hitnuta lete olovna zrna
 I kamenje pada s visine. Od ratne vreve treperi
 Uzduh, od sjajnog se oklopa prsnog odbija jara
 Delfskoga boga, a na kacigi svjetluca drhtavi plamen. 230
 Oružje o oružje udara i mač se odbija mačem,
 Ovaj je bez nosa i lica, a onaj odsječene glave
 Još tetura i slijepom rukom na neprijatelja svojeg
 Sulicu baci, a ljevicom zavitla ljeskovo koplje
 I hitne ga, al zalud, jer u štit se u bojnomo zabije redu. 235
 Dugo bi pripovijedati bilo razne načine smrti:
 Krv se lije i bezbožna desnica mahnita u pokolju ljudi,
 I barbarin se dočepa grada što ga je osudila sudba.
 Hajde, dakle, odmjeri u duhu opasnosti tolikoga rata, Poticaaj
 Vrhovni svećeniče, pograbi brodsko uže, nek vjera 240
 Rimska te vidi kako na krmu ko roditelj sjediš
 I buzdovan držiš u ruci: sva je nada položena
 Samo u tebe, pobjeda je vrijedna jedino Siksta. Siksto
 U tebe, blagi oče, svoj pogled upire vjera,
 Uzde tolikog pothvata ti jedini držiš, a zvijezde sklone 245
 Pozivaju ključeve neba i pobjedonosnu desnicu u borbu.
 To je započeo još Pio, potaknut ljubavlju snažnom Papa Pio
 K poljuljanoj rimskoj vjeri – svjedok tome su Piceni
 I Ancona, što Trinakrijci je utemeljiše, gdje okrutna sudba Ancona
 Otela je sa čela tom proroku drugi lovorov vijenac. 250
 Naredio je Pio – taj otac, što ga nebeska vrata
 Zaslužiše za stražara – da brodovi se u sinje porinu vale,
 A sebi na brigu odabra visokoga »Kentaura«,
 I kao predvodnika mornarice, i kao prijetnju groznom

230 *Delfskoga boga* – Apolona, boga sunca, ovdje jednostavno: sunca.

247-257 Pio II (Enea Silvio Piccolomini, 1405-1464, papa od 1458) svim je silama nastojao organizirati križarski pohod protiv Osmanlija; u tu svrhu sazvao je 1459. sabor u Mantovi, ali nije uspio ujediniti kršćanske vladare. Ipak je okupio vojsku koja je trebala isploviti iz Ancone u ljeto 1464. Pio se osobno stavio na čelo pohoda, ali je umro nedugo nakon dolaska u Anconu (Babinger² 1992: 167-172; 233-239). *Piceni i Ancona, što Trinakrijci je utemeljiše* – grad Ankon utemeljili su Grci iz Sirakuze; Acciarini s ponosom spominje antičke korijene grada koji je u njegovu zavičaju Markama (Picenu; usp. i 164-166); *drugi lovorov vijenac* – pobjedu nad Osmanlijama (pod prvim vijencem zacijelo se misli na papinsku krunu); »Kentaura« – ime velike lađe u Enejinu brodovlju, koja sudjeluje u natjecanju brodova u *Eneidi* (Verg. *Aen.* 5,122).

Hostibus. Ast altae ceciderunt praemia mentis	255	
Consiliumque uiri, uiridi qui gramine nuper		
Ludit in Elysio et mirantes detinet umbras.		
Sortitur sedem Paulus, de sanguine gentis		Paulus pontifex
Patriciae, et fidei tardat praestare fauorem,		
Nescio quid meditans, patriam licet ille cadentem	260	
/16r/ Et fasces Venetos et sellae iura curulis		
Interitura simul uideat Turcasque tenentes		
Italiam et plenis uenientia carbasa uentis,		
Agmine barbarico sedem raptura Quirini.		
Hi, quoniam aeternam pia fata mouentia legem	265	
Hanc tibi uenturo sanxerunt foedere palmam,		
Incassum uigili cura subiere labores.		
En tibi sensatam Omnipotens infudit ab alta		
Arce, pater, mentem, triplici diademate cinxit		
Pontificale caput cordataque pectora lustrat	270	
Munere Phoebeo latebras rimantia caeli.		

- Neprijatelju. Al propade nagrada za uzvišen naum 255
 I za namjeravano djelo tog muža, koji se odnedavno
 Na zelenoj travi elizejskoj veseli, dok zastaju i dive se sjene.
 Izabran bi na stolicu Pavao, potomak roda Papa Pavao
 Patricijskog, al krzma pokazati odanost vjeri,
 U trice zadubljen, iako vidi da mu domaja 260
 Slabi, da će i mletačka vlast i moć kurulskog stolca
 Propasti u isti mah, da Turčin zauzeti kani
 Italiju i punim da jedrima pristižu njegove lađe,
 S kojih barbarske čete osvojiti stan će Kvirinov.
 Budući da je božanska volja, što vječni donosi zakon, 265
 Ovu palminu granu u budućem savezu odredila tebi,
 Uzalud su se oni s budnom brigom izvrgli naporima.
 Evo, gle, Svemogući s nebeskih tebi visina
 Razborom ispuni misli, krunom trostrukom ovi
 Tvoje svećeničko tjeme, i obasjava Febovim darom 270
 Mudro ti srce što nebeske raskriva tajne.

258-264 Pavao II. (Pietro Barbo, 1417-1471, papa od 1464) bio je na glasu kao rastrošan i tašt čovjek, koji je papinstvo poimao kao položaj zemaljskoga kneza; u *trice zadubljen* – možda aluzija na Pavlovo zanimanje za novce, medalje, drago kamenje i slične dragocjenosti (imao je golemu zbirku). Iako je nastojao pokrenuti križarski pohod protiv Osmanlija, nije znao naći saveznika ni u francuskom kralju Luju XI, s kojim se sporio oko pragmatičke sankcije, ni u češkom kralju Jurju Podjebradskom, kojeg je progonio kao heretika; pad Negroponta potaknuo ga je na novi pokušaj vojnog pohoda, ali ni tada nije uspio (Modigliani 2000). *Kurulskog stolca* – u Rimu je kurulski stolac bio oznaka visokoga državnog položaja, pripadao je magistratima koji su imali *imperium*, tj. velike državne ovlasti; poslije je postao vladarskim simbolom općenito, pa se ovdje izjednačava s papinskim tronom; *Kvirinov stan* – Rim (Kvirin je ime Romula nakon što je uzašao na nebo).

266 *palminu granu* – kod Grka i Rimljana slavili su vojskovođu trijumfatora palminim granama; u *budućem savezu* – Venecija, Milano i Firenca sklopili su 1454. najprije mir u Lodiju, a onda i italski savez, kojem su se ubrzo pridružili Napulj i Papinska Država; sporazumu je svrha bila sljedećih 25 godina osigurati teritorijalni *status quo* u Italiji, tj. spriječiti međusobne sukobe; nastao je kao reakcija na strah od Osmanlija (nakon pada Konstantinopola 1453) i od njihove moguće invazije na Apeninski poluotok. Acciarini ovdje vidi Siksta kao predvodnika novog italskog saveza, koji je zasnovan 1470. zbog straha od Osmanlija nakon pada Negroponta (Pastor 4, 1900: 179).

269-270 *trostrukom krunom* – papinskom tjarom; *Febovim darom* – Feb (Apolon) božanstvo je sunca i svjetla, proricanja, pjesništva i glazbe, vođa Muza, tj. zaštitnik raznovrsnih znanja i umijeća.

271 Aluzija na ugled koji je Della Rovere uživao kao vrstan teolog; već u mladim danima istaknuo se kao predavač u Padovi, Bologni itd.; zadivio je i samog Ivana Besariona, koji se s njime savjetovao u teološkim pitanjima, a kasnije ga je, kao kardinala, uključio u svoju »akademiju« (krug učenih ljudi koji su se okupljali oko uglednoga grčkog premeta) (Lee 1978: 17, 18, 24).

Tu meritum cognosce Dei, nec iunxeris aurem
His monitis surdam:

»Venio tibi missus ab arce

Orbis stelliferi, sic lux altissima fati
Iussit, sic uoluit natum de sanguine mirae 275
Virginitatis opus Spiritu simulante columbam.
Non parere nefas, non est contemnere tutum
Iussa Dei: telis ulciscitur ille trisulcis
Supplicioque graui neglecti numinis aram.

Annales ueteres priscasque reuolue papyros: 280
Inuenient mea dicta fidem. Tu si quid ab astris
Credis habere decus, si muneris huius honorem
Esse Dei censes, positum hac in sede memento

Vt populos in pace regas et mente uolutes
Quid sacrae moneant leges, quid curia caeli 285
Praecipiat: fidei columen tollatur et almae
Religionis honos. Memini, cum luce fruebar

Mortali, traxisse semel mea lumina somnum, Somnium Beati
Quae dum lenta quies uelata papauere mulcet, Francisci

Vidi hominem cinctum lumbos e fune trinodi 290
Simplice cum lana uestitum et uellere crasso
Attollentem umeris delubra minantia caelum.

Ast hominum quoniam mens est ignara futuri,
Tunc nescire datum. Veteris uestigia somni
Iam uideo; te, Sixte, uocant felicia caeli 295

Sidera: pelle moras apicemque attolle cadentem
Nutantis fidei lapsuque ruentia templa
Praecipiti. Venetos en classe atque aere potentes

Veneti

/16v/ Ingenioque duces uigili iussisque paratum

A ti dobročinstvo Božje prepoznaj, i nikako nemoj
Na ove se opomene oglušiti:

»K tebi dolazim poslan

S vrha zvjezdanog neba; tako je previšnja svjetlost
Odredila, tako je ushtio porod proizašao od krvi 275
Čudesnog djevičanstva, po Duhu što lik golubice uze.
Ne poslušati je grijeh; zapovijesti prezreti Božje
Nije mudro: zbog zanemarivanja Božjeg oltara
On se trozubim strijelama i teškom osvećuje kaznom.
Stare ljetopise i drevne papire prelistaj: 280
Oni će mi potvrditi riječ. Ako imalo vjeruješ da si
S nebesa dobio tu čast, ako sudiš da je od Boga
Povjereni ti visoka služba, na položaju svojemu znadi
Nad narodima vladati u miru i promišljaj uvijek u duhu
Na što napućuju zakoni sveti, što dvori nebeski 285
Određuju: neka se iznad svega uzvisuje vjera
I blagotvorne pobožnosti dar. Sjećam se kako me jednom,
Dok smrtničku još uživah svjetlost, obuze sanak: San sv. Franje
Polagani dok spokoj makom mi milovaše sklopljene oči,
Vidjeh čovjeka opasana konopcem s tri čvora, 290
U halji jednostavnoj, od grubo istkane vune,
Gdje na ramena uzima hram što do samog neba se diže.
Ali jer ljudskom umu budućnost poznata nije,
Tada mi ne bješe dano da znadem. Sada pak vidim
Tragove davnoga sna; s nebesa sklone te zvijezde 295
Siksto, pozivaju: ne oklijevaj, vjeri što se koleba
Podigni vrh što se ruši i hramove kojima prijeti
Strmoglavi pad. Evo, Mlečane brodovljem i oružjem moćne, Mlečani
I dužda budnoga duha, koji na zapovjedi je spreman –

273 Odavde pa do kraja pjesme Sikstu IV. govori sv. Franjo.

274-276 *previšnja svjetlost* (itd.) – Bog Otac, Sin i Duh sveti.

279 *trozubim strijelama* – kršćanski se Bog ovdje prikazuje po uzoru na rimskog Jupitera (Ov. *Am.* 2,5,52).

283-284 Parafraza Anhizovih riječi Eneji o povijesnoj ulozi Rima (Verg. *Aen.* 6,851-853).

287-293 San što ga sv. Franjo ovdje pripovijeda Sikstu IV. parafraza je sna pape Inocenta III: po predaji, Inocent je u snu vidio kako se lateranska bazilika ruši, a nju neki redovnik, malen i neugledan čovjek, podmjestivši svoja ramena, podupire da ne padne. Sutradan je Inocentu došao u posjet Franjo, u kojem je on prepoznao čovjeka iz svojega sna. Franjo je od pape zaiskao da potvrdi način života njega i njegove subraće, što je Inocent i učinio; tako je nastao prvi franjevački red – Red manje braće. Acciarinijev izbor svetca koji će se nagovorom obratiti Sikstu IV. motiviran je dakako činjenicom da je Della Rovere bio franjevac; štoviše, 1464. bio je izabran za generalnoga poglavara Reda.

Christophorum Marcique iubas per colla rubentes	300	Christophorus
Sixtus habet comites sociumque ad bella senatum,		
Cuius opes reliquum fidei tutantur, et urbes		
Hactenus, imperioque tuo fluit Albula nuper		Albula
Auxilio genti Venetae, quae milite multo,		
Vt potuit, terras obsaepsit et aequora classe,	305	
Solaque barbaricum potuit lentare furorem.		
Sume animos gentemque cites in bella togatam:		
Olim (si memini) fregerunt pila sarisas,		
Romanas aquilas dextro sub sidere Martis		Romani
Oceani geminae timuerunt litora metae.	310	
En laetis auibus pietate insignis et armis		
Ferdinandus adest, cuius uictricia signa		Ferdinandus rex
Quid ualeant, damno Galli sensere feroces		
Parthenopeia trahunt dum nuper in arua phalanges.		
Insubrum Ligurumque ducem colubrumque minantem		Mediolani dux
Hostibus atque omni referentem Marte tropaea		
Religione uales in tantum accendere bellum.		
Est tibi Tuscus ager, uicinus Thybridis undis,		Florentini
Fertilis arua soli, cuius sub sidere uiuit		

Kristofora, i grivu Markova lava što se na vratu crveni	300	Kristofor
Siksto za sudruge ima, i za saveznika u ratu senat,		
Čija snaga je dosad preostalu sačuvala vjeru		
I gradove; pod tvojom vlašću odnedavno Albula teče		Albula
U pomoć Mlečanima, koji mnoštvom vojnika kopno,		
A brodovljem more ogradiše koliko su mogli,	305	
I barbarski bijes obuzdavati jedini sposobni bjehu.		
Ohrabri se i pozovi u borbu narod u togi:		
Nekoć su (pamtim li dobro) koplja skršila sarise,		
A rimskih orlova pod sklonom Marsovom zvijezdom		Rimljani
Bojale su se obale na oba kraja oceana.	310	
Evo, uz znakove sretne, oružjem i pobožnošću slavan,		
Ferdinand je uz tebe, čijega pobjednog oružja snagu		Kralj Ferdinand
Na svoju štetu su osjetili siloviti Gali,		
Kad su nedavno bojne čete na partenopejska doveli polja.		
Vojvodu Insubra i Ligura, zmiju što neprijateljima prijeti,	315	Vojvoda milanski
A iz svake se borbe vraća noseći pobjede znake,		
Zdušnošću svojom na toliki rat potaknuti možeš.		
Toskansko područje imaš, što blizu je valima Tibra,		Firentinci
S poljima plodnoga tla, pod kojim podnebljem živi		

300 *Kristofora* – Cristoforo Moro (1390 – 9. XI. 1471), mletački dužd od 1462. Prije nego što je postao dužd bio je nesklon kršćanskom pohodu protiv Osmanlija; ipak, 1463. iskazao je (možda pod utjecajem kardinala Ivana Besariona, tada papina izaslanika u Veneciji) snažnu podršku takvoj vojni te čak ponudio da joj sam bude na čelu. Prijedlog je prihvaćen, no Moro se ubrzo pokušao izmaknuti časti za koju se sam predložio; iako mu to nije uspjelo, na ruku su mu išle okolnosti: čitav je pohod propao zbog smrti Pija II. i raspada kršćanske vojske. Nadnevak Morove smrti ujedno je *terminus ante quem* za nastanak Acciarinijeve pjesme.

303-304 *Albula* – staro ime za rijeku Tiber; *u pomoć Mlečanima* – Siksto IV. velikim je novčanim iznosima pomagao Veneciji i Napulju da stvore snažno brodovlje koje će pod zapovjedništvom kardinala Oliviera Caraffe ponovno zadobiti izgubljena kršćanska (mahom mletačka) uporišta na Levantu (Setton 2, 1978: 314 i slj.).

307-308 *narod u togi* – Rimljane; *koplja skršila sarise* – aluzija na bitku kod Kinoskefala (197. pr. Kr.) u kojoj su Rimljani svladali dotad nepobjedivu makedonsku vojsku, koja je bila naoružana sarisama, neobično dugim kopljima.

311-314 *Ferdinand* – Ferdinand (Ferrante) I. Aragonski (1424-1494), napuljski kralj od 1458; *siloviti Gali* – francuska dinastija Anžuvinača smatrala je da ima pravo na svoj nekadašnji posjed, Napuljsku Kraljevinu; Ivan II. Anžuvinač (1427-1470) poveo je vojsku da silom izvojsiti to pravo, no Ferdinand ga je porazio 1462. u bitki kod Troie u Apuliji; *na partenopejska doveli polja* – Partenopa je pjesničko ime za Napulj, pa su *partenopejska polja* oznaka za područje Napuljske Kraljevine.

315 *Vojvodu Insubra i Ligura* – Galeazzo Maria Sforza (1444-1476), milanski vojvoda od 1466. Insubri i Liguri su narodi koji su u drevno doba nastavali područje Milanskog Vojvodstva; *zmiju što neprijateljima prijeti* – zmija je (uz orla) heraldički znak obitelji Sforza.

Callida progenies et ad omnia promptior: huius 320
 Arma manus moueant gentesque in bella uocentur.
 Saepe cadunt populi fortes unius ab astu,
 Sensimus imbelli dextra cecidisse draconem
 Degenerique animo Libycos iacuisse leones.
 Felsina Martigerosque uiros populumque ferocem 325 Bononia
 Iussa dabit, solitum ferro contemnere uitam
 Edoctumque truci fato non cedere laudem.
 Mincius arma dabit ualidamque in proelia pubem Mantua
 Atque cothurnati felicia rura Maronis:
 Tiresiae suboles didicit parere Latino 330
 Marchio pontifici, gaudet quo Mantua rege.
 Sixte, cites urbem rapidi quam gurgitis unda Ferraria
 Abluit Eridanus celeri: dabit illa cohortes
 Herculeas nomenque ferent certamina tantum
 Omine felici et miles clamore secundo; 335
 Barbarus auspicio ueteri tenebitur hostis.

Iskusan rod i na sve pripravan: nek njegove ruke	320	
Oružje pograbe i druga plemena u rat pozovu.		
Često narodi silni propadnu od dovitljivog pojedinca,		
Znamo da je i zmaj od neratoborne nastradao ruke		
I da su libijski lavovi polijegali izgubivši žestinu.		
Felsina dat će na zahtjev ratničku čeljad i ljude	325	Bologna
Žestoke, obvikle s mačem u ruci ne mariti za život		
I vične tomu da okrutnoj sudbi ne ustupaju slavu.		
Mincij i bogata polja uzvišenog Marona		Mantova
Oružje će dati i snažnu za okršaj mladež:		
Lacijskom svećeniku naučio se pokoravati Tirezijin potomak,		
Markiz pod čijom Mantova uživa vlašću.		
Siksto, pozovi grad što ga valima oplakuje brzim		Ferrara
Eridan vrtloga snažnih: on će ti kohorte dati		
Herkulovske, a bitke pod sretnom vođene zvijezdom		
Ime će tvoje uzvisiti, i vojnik što klicat će tebi u slavu;	335	
Barbarski neprijatelj bit će zaustavljen, prema znamenju davnom.		

323-324 Čini se da pjesnik ovdje aludira na Apolona, koji je u Delfima svojim strelicama ubio zmiju Pitona, te na proroka Daniela, koji je neozlijeđen proveo šest dana u lavljoj jami; zaključak kako često pobjeđuju oni koji su dovitljivi i neratoborni ovdje bi se mogao odnositi na to da su Firentinci bili poznati kao trgovci i bankari, a ne kao ratnici.

325 *Felsina* – staro ime za Bolognu.

328 *Mincij* – rijeka u mantovanskom kraju, zavičaju pjesnika Vergilija (*uzvišenog Marona*).

330-331 Ludovico III. Gonzaga (1412-1478) vojvoda Mantove od 1444; *Tirezijin potomak* – Bianor, mitski utemeljitelj Mantove, bio je sin Mante, kćeri tebanksoga proroka Tirezije (koji je bio svećenik Zeusov); *naučio se pokoravati* – vjerojatno aluzija na spor o štovanju relikvije Krvi Kristove, koja se i danas čuva u Mantovi; Gonzage su bili zainteresirani da papa, tj. Crkva, prizna štovanje relikvije (što bi im donijelo znatnu političku i gospodarsku korist), no postupak nije tekao glatko: dok su pape oklijevali donijeti odluku, spor pristaša štovanja (među kojima su uz Gonzage bili franjevci) i protivnika (među kojima su bili dominikanci) zaoštrio se do te mjere da je prijetio razdorom, pa je Pio II. 1464. bulom *Ineffabilis* zabranio da se o toj temi govori; Francesco della Rovere u svojoj je raspravi *De sanguine Christi* (1470) ponudio pomirljivo rješenje; čim je postao papom, odobrio je štovanje relikvije, čime su se odnosi Gonzaga i Svete Stolice uvelike poboljšali (Capuzzo 2013).

333 *Eridan* – mitsko i pjesničko ime rijeke Pad; Ferrara leži na rukavcu te rijeke (Po di Volano).

334 *Herkulovske* – odnosi se na Ercolea I. d'Este (1431-1505), vojvodu Ferrare od 1471. Matteo Maria Boiardo slavi ga u svojim mladenačkim latinskim zbirka pjesama *Pastoralia* (1463) i *Carmina de laudibus Estensium* (1462-1474) kao novog Alkida.

336 Nije jasno na kakvo znamenje ili proročanstvo ovdje misli Acciarini.

<p>/17r/ Sfortiae Alexandri proles generosa fatetur Caesarea uexilla crucis defendere dextra. Magnanimam uouet ille animam uel quicquid Isaurus Abluit imperii; Decius numerabitur ille Tertius et patrum titulis aequabit alumnus. Alite felici Federicum in parte morantem Iussa tui uideo, secum trahit ille minacem Graduum et picti uernantem in casside coni; Consilium solidae mentis prudentia cana est. Fatidicum forti gestat sub pectore numen, Hic quantum ualeat dextra uicina fatentur.</p>	<p>Constantius Sfortia</p> <p>340</p> <p>Federicus, Urbini comes</p> <p>345</p>
--	---

Plemeniti sin Alessandra Sforze obznanjuje svima Costanzo Sforza
 Da će cezarskom desnicom obraniti stjegove križa.
 Zariče se na srčanost svoju i na zemlju, koliko god je ima,
 Što je Izaur oplakuje: treći Decije on će 340
 Postati, i u častima štichenik će dosegnuti strica.
 Vidim gdje Federico, uz povoljna znamenja, za naloge tvoje Federico, urbin-
 Donekle ne mareći, sa sobom vodi prijetećega Gradiva, ski knez
 Puna mladenačke snage, na vršku urešene kacige;
 Sijedi je razbor odluka toga čvrstoga uma. 345
 Proročansko božanstvo u srcu hrabrome nosi,
 Koliko desnica mu je snažna, susjedstvo njegovo očituje.

337 *Plemeniti sin Alessandra Sforze* – Costanzo I. Sforza (1447-1483), koji je postao vladar Pesara nakon očeve smrti (1473); isticao se kao vojnik i mecena. Alessandro Sforza (1409-1473), začetnik pezarske grane obitelji, bio je brat Francesca I. Sforze (1401-1466), oca Galeazza Marije (v. bilj. uz **315**), pa su Costanzo i Galeazzo Maria bili bratići. Acciarini je u razdoblju 1457-1459. napisao šest pjesama u pohvalu Alessandra Sforze, njegova sina Costanza i kćeri Battiste (1446-1472) (Lo Parco 1919: 28, 137-146); od 1459-1462. bio je *magister gramatice* u komunalnoj školi u Pesaru, možda već tada i učitelj Costanza Sforze (Fiaschi 2014: 61, 65-66).

340-341 *Izaur* – antičko ime rijeke Foglia, koja izvire u Apeninskom gorju, a u Pesaru utječe u Jadransko more (rijeka se nalazi na sjeveru antičkog Picena, tj. pokrajine Marche); *treći Decije* – prva dva su bila Publije Decije Mus (konzul 340. pr. Kr.) i njegov istoimeni sin (konzul 312. pr. Kr.); obojica su dragovoljno žrtvovala život radi pobjede nad neprijateljima (Liv. 8,9,4 i slj.; 10,28,12 i slj.); *strica* – Francesca I. Sforze, koji se proslavio kao kondotjer; 1441. oženio se Biancom, kćerju milanskoga vojvode Filipa Viscontija, te je nakon smrti svojega tasta preuzeo vojvodsku čast u Milanu (1450) i utemeljio milansku dinastiju Sforza. Costanzo Sforza boravio je neko vrijeme na njegovu dvoru u Milanu prije nego što je preuzeo vlast u Pesaru. U tom milanskom razdoblju Costanzov učitelj bio je (čini se nakratko, oko 1462) Acciarini (Fiaschi 2014: 61, 65-66; Borraccini 2014: 150).

342-343 *Federico* – Federico da Montefeltro (1422-1482), vladar Urbina od 1444, naslov vojvode dobio 1474; kćer iz prvoga braka, Giovannu, dao je 1474. za ženu Giovanniju della Rovere, nećaku pape Siksta IV; *za naloge tvoje / donekle ne mareći* – ovi stihovi vjerojatno zrcale problematičan ugled što ga je Federico uživao u Pesaru i napose na papinskom dvoru zbog svoje podrške Robertu Malatesti prethodnih godina. Naime, Pavao II. bio je odlučan u namjeri da liši vlasti sve vladare u Markama, prije svega Malateste, i podvrgne regiju pod izravnu upravu Crkve. Federico se, bojeći se za svoj položaj, vezao uz Roberta Malatestu, dok su papinsku vojsku predvodili Napoleone Orsini i Alessandro Sforza. Malatesta i Montefeltro su, uz pomoć Ferdinanda I. Napuljskog, nanijeli odlučan poraz papinskoj vojsci u bitci kod Cerasola 30. kolovoza 1469. Unatoč pritiscima Milana i Firence za kompromisom tijekom sljedećih dviju godina, pat pozicija je trajala do Pavlove smrti. U travnju 1471. Montefeltro i Roberto Malatesta svoj su savez ojačali Robertovim zarukama za Isabetu, Federicovu kćer. Sa Sikstovim stupanjem na papinsko prijestolje dolazi do približavanja Federica i papinstva, ali se to odvija postupno, a kulminira Sikstovim imenovanjem Federica za vojvodu Urbina 1474. (Jones: 1974: 240-248); *Gradiv* – pridjevak boga Marsa.

343-347 Ovdje naznačene osobine Federica da Montefeltra nalaze potvrdu u Vespasiana da Bisticcija (1421-1498), koji je u svojem djelu *Vite di uomini illustri del secolo XV*

Iulius audaces pariter cum Caesare nato	Iulius et Caesar
Ducet in arma uiros: quantum sua dextera possit,	de Camerino
Nursia terra docet pugna frenata superba;	350
Montanas trahet ille manus et pectora saetis	
Horrida et assuetas longo certamine gentes.	
Hic te pontificem comitabitur agmine duro,	
Milite Gangarides si duxeris esse premendos.	
Pannonios in castra uoca, fera pectora pugnae,	355 Rex Vngariae
Qui nudo soli Turcas didicere lacerto	
Sternere et intrepido secum concurrere fato.	
Teutonicis ueniet Caesar comitatus ab aruis,	Fridericus imperator
Germanos Cimbrosque trahens gentemque Sugambram,	
Inque tuis cernes albertia lilia castris,	360 Rex Franciae
Munera sponte deum summo labentia caelo;	
Haec didicere feros hostes contundere bello,	
Vulnere sanguineo per prata rubentia caede:	

Giulio će jednako tako, sa sinom Cesareom, u borbu	Giulio i Cesare
Muževe povesti: koliko njegova desnica može,	od Camerina
Ohola zemlja Norcia svjedoči, obuzdana u bitki.	350
Brdske će dovesti čete, i čekinjama obrasla prsa,	
I narode vikle na dugotrajno nadmetanje u borbi.	
On će tebe, svećenika, pratiti izdržljivim odredom,	
Budeš li smatrao da i Gangarijce valja osvojiti vojskom.	
Panonce zovi na službu, žestoka srca za borbu,	355 Ugarski kralj
Koji su naučili golom rukom Turke na zemlju	
Obarati i zametati s njima boj ne bojeći se smrti.	
S teutonskih polja i Car će doći s pratnjom,	Car Fridrik
Vodeći Germane, Cimbri i pleme Sigambra;	
U svojem češ taboru vidjeti i kako se ljljani bijele,	360 Francuski kralj
Darovi što bogova voljom s vrha stižu nebesa;	
Surove neprijatelje su oni naučili strti u ratu,	
Uz krvave rane po poljima što se od klanja crvene:	

(tiskanom tek u 19. st.) zabilježio da se Federico već u mladosti istaknuo iznimnom ratničkom vještinom te da se i u ratnu i u miru odlikovao razboritošću i sposobnošću predviđanja; *Proročansko božanstvo* – Apolon, među inim i bog proricanja.

348 Giulio Cesare da Varano (1444-1502), proslavljen najprije kao kondotjer, kasnije kao mecena, vladar Camerina i niza drugih manjih gradova, papinski vazal. Njegovi sinovi, među kojima i Cesare, postali su i sami vojnici pod očevim zapovjedništvom (Law 2008: 102; Damiani).

350 Ne može se kazati na kakve se točno nemire u Norcii ovdje aludira; zacijelo je pobuna protiv papinske vlasti bilo više. Jedna se zbila u ljeto 1472. (dakle nakon nastanka Acciarinijeve pjesme): Siksto IV. naredio je 23. VIII. 1472. Giuliju Cesareu da Varano da pomogne upravitelju Foligna u gušenju nemira u Norcii i Visu (Miretti 2003).

351-352 Camerino je smješten u brdovitom dijelu pokrajine Marche; pleme *Camertes*, koje je tu živjelo u antici, Rimljani su cijenili zbog ratničke neustrašivosti.

354 *Gangarijce* – Gangarijci su neko pleme koje je nastavalo područje indijske rijeke Ganges (današnji Bengal).

355 marg. *Ugarski kralj* – Matija Korvin (1443-1490), hrvatsko-ugarski kralj od 1458; izgradio uspješan obrambeni sustav protiv Osmanlija; 1463. njegova je vojska zauzela važnu utvrdu Jajce, a 1464. i Srebrenik; uspio je za gotovo pola stoljeća zaustaviti osmansko napredovanje preko Save.

358-359 *Car* – Fridrik III. (IV.) (1415-1493), njemački kralj od 1440, rimsko-njemački car 1452-1486, kada je prepustio vlast sinu Maksimilijanu; *s teutonskih polja... Germane, Cimbri i pleme Sigambra* – Germanima se u antici nazivaju plemena istočno od Rajne; pomence se ovdje spominju Teutonci, Cimbri i Sigambri jer su zbog svoje borbenosti i Rimu bili ozbiljni neprijatelji.

360-361 *ljljani* – heraldički simbol, u Francuskoj od srednjeg vijeka znak kraljevske časti; *Francuski kralj* – Luj XI. (1423-1483), kralj od 1461; *s vrha stižu nebesa* – tri ljljana u kraljevskom grbu predstavljaju Oca, Sina i Duha Svetog; prema francuskoj legendi, franački kralj Klodvig I. (o. 466 – o. 511) primio je to znamenje od anđela koji je sišao s nebasa.

Vndabit multo Turcarum sanguine torrens.		
Qui Rhenum Rhodanumque colunt et flumen Iberi	365	Rhenus, Rhodanus,
Et quantum Romana fides circumdat et ambit,		Iberus
Quae caelum reserant claues, tua signa, sequentur.		
In Turcas cape pila manu, nec desere sanctum		
Religionis opus: cernas tua terga prementes		
Annos, et fragilis cum pones munera uitae,	370	
Cuncta recenseri summa ratione memento.		
Nil maius conferre potes, nil iustius aulae,		
/17v/ Inclite pontificum, caeli, quam pila mouere		
Ocius in Turcas et barbara tela retundi.		
Omni posthabita cura succurre labanti	375	
Vexillo fidei! Testor pia uulnera nostri		
Et Vaticanis erectam collibus arcem,		Vaticanus mons
Testor, Sixte, caput diris e sentibus haustum		
Numinis aeterni: tali pro Marte repensa		
Praemia sumpturum – querna de fronde coronam.	380	
Hanc tibi ab aeterno fatali sidere ducunt		
Stamina Parcarum niueo pendentia fuso.		
Facta fuere prius natiuo e munere glandis		
(Hac solita antiquis parcis ieiunia solui),		
Et meruit tantos a priscis arbor honores:	385	
Vt fuerit caelo solique dicata Tonanti,		
Seruasset si quis pereuntem uulnere ciuem,		
Ibat ouans sola redimitus tempora quercu.		
Fata igitur Sixto figunt insignia glandes		Arma Sixti quercus
Quando patrocinium fidei laturus et orbi est.	390	
Fungitur auspicio pia numinis Itala tellus,		
Sixte, tui sequiturque tui Mauortia fati.		
Consilii tu munus habes fratresque paratos		
Arma sequi, qui forte trahunt a cardine nomen.		

367 claues : clares *MS*

372 iustius : inscius *MS* (al. iustius *in marg.*)

376 nostri : *fortasse corrigendum in Christi*

377 arcem : arcam *MS*

383 Facta *conieci* : Fana *MS*

Vodena bujica natopit će se obiljem turske krvi.
 Oni što stanuju uz Ren i Rodan i uz ibersku rijeku, 365 Ren, Rodan, Iber
 I koliko rimska vjera obuhvaća i dokle seže,
 Tvoje će slijediti stjegove – ključeve što otvaraju nebo.
 Pograbi koplje protiv Turaka i odustati nemoj od svetog
 Djela pobožnosti: pogledaj, na tvoja ramena pada
 Teret godina, a kad, krhak, napuštao budeš životne dužnosti, 370
 Sjeti se da najviši um prosuđuje o svemu.
 Ništa važnije, ništa pravednije ne možeš pridonijeti,
 Svećeniče slavni, nebeskom dvoru, nego da što prije
 Pokreneš koplja na Turke i barbarsko oružje skršiš.
 Zanemari sve druge brige i priteci u pomoć 375
 Stijegu vjere, što prijeti da će pasti! Zazivam za svjedoke
 Svete Njegove rane i tvrđavu na vatikanskome brijeugu, Vatikanski bri-
 Zazivam, Siksto, groznim trnjem ranjenu glavu jeg
 Vječnog božanstva: za takav bojni ćeš pohod
 Dostojnu nagradu steći – vijenac od hrastova lišća. 380
 Njega pod sudbinskom zvijezdom oduvijek pletu ti Parke
 Nitima svojim što sa snježnobijeloga vise vretena.
 Prije su vijenci bili od prirodnog žirova dara
 (Njime su tolili glad u davnini skromni ljudi),
 Ali veliku čast su predci dodijelili stablu: 385
 Kako je bilo nebu posvećeno i jedino Gromovniku,
 Ako bi sugrađanina tko od smrtne spasio rane,
 U pobjednom stupaše pohodu s hrastovim vijencem na glavi.
 Sudbina dakle Siksta žirom ko odličjem kiti Sikstov grb je
 Jer mu je suđeno da donese zaštitu vjeri i svijetu. 390 hrast
 Znamenju te volje božanske vjerna se italska zemlja
 Pokorava, Siksto, i s Marsovim duhom sudbinu ti slijedi.
 Vijeće je tebi na pomoći i braća koja su spremna
 Oružja se latiti, a od stožera potječe ime im časno.

365 *Ren i Rodan i iberska rijeka* – antički nazivi za Rajnu, Rhônu i Ebro.

380 *vijenac od hrastova lišća* – građanski vijenac (*corona civica*), odličje što bi ga u starom Rimu dobivao onaj tko je od smrti spasio rimskoga građanina (usp. **387-388**).

382 Bijeje niti Parka bile su znak duga, a crne kratka života (Iuv. 12,65; Hor. *Carm.* 2,3, 15-16; Mart. 4,73,4; 6,58,7-8).

384 Aluzija na mitsko zlatno doba, kada su ljudi živjeli u miru i skladu s prirodom, jednostavno i neporočno.

385-386 Hrast je bio posvećen Jupiteru (*Gromovniku*).

389-390 U grbu obitelji Della Rovere bilo je prikazano stablo hrasta sa žirovima; talijski »rovere« znači »hrast lužnjak« (lat. *Quercus robur*).

393-394 *vijeće* – kardinalski zbor; *braća... od stožera...ime* – kardinali (dosl. »stožer-nici«)

Ante alios et mente potens tibi iunctus inhaeret 395
 Bessario, retinent quem saecula nostra Catonem Bessario
 Argolicum: nosti mores et flumina sacri
 Ingenii et causas quali torrente rescindat!
 Hic lateri coniunctus erit tecumque fouebit
 Ardua, restituet Danais uada rapta Caici 400 Caicus
 Alite uel fausto superabit et ille Caystrum. Caystros
 Rumpe moras puppisque manu cape lora secunda:
 Itala pontificem uideant Capitolia Sixtum Capitolia
 Laetos barbarico referentem Marte triumphos!«

Finis

(*Edidit Bratislav Lučín*)

396 retinent : retinunt *MS* || nostra : uestra *MS*

401 marg. Caystros : Caister *MS*

404 laetos : lattos *MS*

Prije sviju, i moćan duhom, s tobom čvrsto je združen 395
 Besarion, što naše ga doba grčkim Katonom smatra: Besarion
 Znadeš mu značaj i snagu svetoga njegova duha,
 I s kakvom bujicom sve izlike obara!
 On će ti stajati uz bok i s tobom pomagati u djelima teškim,
 Vratit će Danajcima otete pličine Kaika, 400 Kaik
 A možda uz povoljna znamenja on će i Kaistar prijeći. Kaistar
 Ne oklijevaj: lađu povedi što vjetar joj puše u krmu,
 Italski Kapitolij svećenika Siksta nek vidi Kapitoliј
 Kako iz rata s barbarima u sjajnom se trijumfu vraća!«

Konac

(Preveo i bilješkama popratio Bratislav Lučin)

396 *Besarion* – Ivan Besarion (1403 – 18. XI. 1472), bizantski humanist i teolog; sudjelovao na općim crkvenim saborima u Ferrari i Firenci (1438–1439), gdje se istaknuo kao pobornik ujedinjenja Istočne i Zapadne crkve; nakon neuspjeha unije živio u Italiji, gdje ga je papa Eugen IV. imenovao kardinalom; 1463. postao biskupom Negroponta. Iznimno učen, zaslužan je za širenje grčkoga jezika i kulture te za studij Platonovih spisa; Acciarini ga naziva *grčkim Katonom* uspoređujući ga ili s Dionizijem Katonom, uzorom mudrosti, ili s Katonom Utičkim, idealnim likom stoičkoga republikanca. Potaknut padom Negroponta, Besarion je iste godine (1470) sastavio *Epistolae et orationes Contra Turcos*; djelo je objavio Guillaume Fichet u Parizu travnju 1471. (Hankins 1995: 117; Pappas 2014: 38-39). U to djelo (koja se obično navodi pod naslovom *Orationes ad principes Italiae contra Turcos*) uvrstio je i svoj latinski prijevod Demostenova *Prvog olinskoga govora*, uviđajući sličnost povijesnih situacija: Demosten je u nizu svojih *Olinskih govora* (349. pr. Kr.) poticao Atenjane da se udruže s Olinčanima kako bi se zajedno oduprli osvajanjima Filipa Makedonskog; upozoravajući na sličnosti, Besarion je u komentarima uz svoj prijevod upućivao na potrebu ujedinjenja italskih vladara radi otpora Osmanlijama. Pad Negroponta učinio je Besarionove poruke još aktualnijima (Bisaha [ur.] 2004: 80, 112; Hankins 1995: 116-117; Meserve 2006: 452).

400-401 Ovdje se nazivima rijeka označuju područja koja bi se trebala vratiti Grcima (*Danajcima*); *Kaik* – rijeka u Miziji (antičkoj pokrajini u sjeverozapadnoj Maloj Aziji); *Kaistar* – rijeka u maloazijskoj Lidiji.